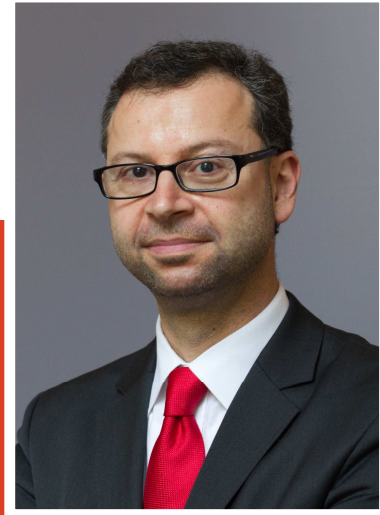

Перспективи для сусідів Європи

Інтерв'ю з Д-р Кай-Олаф Ланг

Яка роль Німеччини у взаєминах із країнами — сусідами Європи? Чим характеризується Європейська політика сусідства? Чим ЄС вабить сусідні країни? Які пункти слід включити до порядку денного європейської політики сусідства найближчими роками? На ці та інші запитання відповідає д-р Кай-Олаф Ланг, науковий співробітник дослідницької групи «ЄС/Європа» при берлінському фонді «Наука та політика».

Яка роль Німеччини у взаєминах із країнами — сусідами Європи?

Німеччина належить до найважливіших дійових осіб у взаєминах із сусідами Європи. Для багатьох країн Німеччина — основний партнер і флагман Європейського Союзу, як з політичного, так і з економічного погляду. Для країн, що межують із ЄС зі сходу, Німеччина — один з небагатьох членів союзу, яка стабільно проявляє хоч якийсь інтерес до їхнього становища та бере участь у їхніх справах. Хоча очевидно, що Німеччина традиційно має тісні стосунки з Росією, помітно й те, що Берлін в останні роки завжди цікавився й справами інших сусідів. Для країн південного Середземномор'я Німеччина не є такою важливою й цікавою «точкою прив'язки», як для східних сусідів ЄС, однак стосунки з нею доповнюють контакти з іншими присутніми в регіоні членами спільноти (як-от Францією).

Для всіх сусідів Європи Німеччина пропонує низку конкретних заходів з допомоги й підтримки. Німеччина — привабливий партнер далеко не лише на політичному рівні. Вона пропонує диференційовані інструменти для підтримки перетворень, технічного співробітництва, сприяння розвитку громадянського суспільства, супроводу економічних реформ і налагодження діалогу, хай би як скептично не сприймали ці наміри деякі авторитарні режими, що вважають такий «м'який вплив» загрозою для свого панування.

Чим характеризується Європейська політика сусідства?

Європейська політика сусідства (ЄПС) — комплексна програма співпраці Європейського Союзу з безпосередніми сусідами на сході та півдні. Характерні риси ЄПС — широка географія охоплення («від Білорусі до Марокко»), помітна різноманітність країн-партнерів і загальність формулювання цілей — від підтримки економічних і політичних реформ до технічного співробітництва, відкриття часткового доступу на внутрішній ринок ЄС і політичної асоціації. Однак під час реалізації ЄПС необхідно враховувати низку чинників суперечливості та напруги у відносинах. Тому інколи вона націлена на стабілізацію сусідніх країн, інколи ж ціллю є їхній перехід до ринкової

економіки або демократичні перетворення. Відповідно, в одних випадках політика передбачає сприяння економічній та суспільній інтеграції з країнами-партнерами без якихось конкретних умов. У інших випадках практикується принцип «більше за більше» (more for more) — допомога залежить від інтенсивності реформ. Однак лишається невизначеним, чи є ЄПС виключно політикою модернізації або ж вона має містити також зовнішньополітичний і стратегічний складники. Усе це зумовлено, зокрема, тим, що ЄПС із самого початку була інституціоналізованим компромісом між країнами — членами ЄС, які мають різні інтереси, залежні від географічного розташування: одних більше цікавить Південь, інших — Схід. Одні хочуть активніше брати участь у справах сусідів і швидше відкривати доступ до ЄС, аж до перспектив членства. Інші прагнуть тримати дистанцію. Унаслідок цього багато країн-партнерів скаржаться на недостатність пропонувананих можливостей і зростання байдужості. ЄС знає про ці прояви недосконалості і коригує ЄПС. Зокрема, принцип диференціації має забезпечити більшу цілеспрямованість і дати країнам-партнерам ширші можливості висловити свої прагнення для розробки підходящих схем співпраці.

Чим ЄС вабить сусідні країни?

У кінцевому підсумку ЄС обіцяє добробут, інновації, модернізацію та солідарність. Шанси скористатися цими перевагами зростають з наближенням до європейських економічних і політичних інституцій. Незважаючи на численні кризи в ЄС, ці перспективи дуже привабливі для країн із серйозними економічними та внутрішньо- або зовнішньополітичними проблемами. Водночас із цим потрібно розрізняти інтереси більшості населення та інтереси еліти. Суспільство зацікавлене в наближенні до ЄС, адже «європейські стандарти» передбачають удосконалення врядування, зокрема й зменшення корупції, свавілля бюрократів і зловживання владою. З погляду найвпливовіших груп зацікавлених осіб (наприклад, олігархів) у багатьох сусідніх країнах наближення до Європи ставить під загрозу їхні бізнес-моделі. Тому й не дивно, що такі дійові особи відкрито або потай гальмують реформи і аж ніяк не тішаться наближенням своїх країн до Європи. Проте еліта може мати інші інтереси в співпраці з ЄС — зокрема, уникнення односторонньої залежності (наприклад, від Росії), модернізація економіки та інфраструктури чи підвищення рівня внутрішньої та зовнішньої безпеки.

Які пункти слід включити до порядку денного європейської політики сусідства найближчими роками?

Протистояння з Росією в Україні, сирійський конфлікт, зростання потоків біженців з Близького Сходу й Африки демонструють: дієва політика безпеки — необхідний вимір ефективної політики сусідства. Збільшення уваги до безпеки в політиці сусідства означає не відмову від стосунків із сусідніми країнами, але їх стратегічний перегляд. На практиці це має два аспекти. По-перше, ЄС має чіткіше усвідомлювати, що ЄПС — елемент спільноєвропейської зовнішньої та безпекової політики, тобто потребує зовнішньополітичного та дипломатичного супроводу. У цьому контексті необхідно краще координувати та тісніше залучати (зацікавлені) країни-члени. По-друге, покращення оборонно-політичної та військової спроможності ЄС у рамках «союзу заради безпеки» може бути допоміжним чинником, що сприятиме стабілізації сусідніх регіонів.

Друга важлива сфера — підтримка реформ, націлених на економічний розвиток. Дуже важливо — особливо в країнах, що прагнуть до тіснішої інтеграції з ЄС у формі зони вільної торгівлі, — здійснювати реформи для збільшення прозорості, правового захисту та свободи підприємництва. Однак у деяких випадках спочатку потрібно стабілізувати макроекономічну ситуацію та фінансову систему, тому для успішної реалізації ЄПС потрібно залучати й міжнародні фінансові установи. Крім цього, слід зважати на те, щоб політика сусідства не сприймалася як чинник поглиблення соціальної нерівності. Хоча ЄПС і не може охопити «соціальний вимір», во-

на принаймні має передбачати конкретні й відчутні заходи з пом'якшення соціальних наслідків економічних перетворень.

На додачу до цього дуже актуальною є тема «доброго урядування». Цю «скалу» дуже важко «розбити», адже існують впливові групи, заінтересовані у збереженні системи економічного клієнтелізму та непрозорих «сірих зон» між державою та бізнесом. За нашими спостереженнями, навіть у країнах — членах ЄС у цій сфері далеко не все ідеально. Тому справжнє покращення урядування можливе насамперед в окремих секторах, зокрема енергетичному, за умови, що ЄС пропонуватиме привабливі умови інтеграції, а сусідні країни будуть щиро заінтересовані у співпраці. Після тривалої невизначеності в Україні нарешті спостерігаються реальні кроки до збільшення прозорості в цій сфері — інтеграція в європейську енергетичну спільноту приносить плоди та дає змогу покращити енергетичну безпеку країни.

Лишається ще одна велика сфера — контакти між людьми. Тут мова йде не лише про дальше поглиблення контактів на рівні громадянського суспільства, але й про усунення перешкод для подорожей, тобто насамперед про лібералізацію візового режиму. Деякі складники цього процесу просуваються дуже повільно, причинами чого є як потреба сусідніх країн у реформах, так і зумовлене політичними чинниками прагнення країн — членів ЄС дистанціюватися. Те, що після тривалої невизначеності наприкінці 2016 року навіть для такої великої країни, як Україна, починає вимальовуватися скасування обов'язкових віз, — важливий крок до збільшення мобільності й інтенсифікації обміну, але також давно очікуваний від ЄС сигнал щодо відкритості.

У загальному підсумку найближчі роки характеризуватимуться марудними й не дуже цікавими для широкого загалу проектами та незначними, але відчутними досягненнями в окремих важливих галузях. Найближчим часом потрібно не вигадувати нові блискучі перспективи, а ефективно впроваджувати вчорашні прагнення.

Д-р Кай-Олаф Ланґ

Д-р Кай-Олаф Ланґ є науковим співробітником дослідницької групи «ЄС/Європа» берлінського фонду «Наука та політика». Д-р Ланґ спеціалізується на країнах Центральної та Східної Європи, перетвореннях, політичному розвитку, зовнішній політиці й політиці безпеки, двосторонніх відносинах з Німеччиною, розширенні ЄС та його наслідках, на питаннях безпеки Центральної та Східної Європи, а також на Європейській політиці сусідства.

© Європейська Академія Берліна, Листопад 2016
У статті відображено точку зору автора.

Контакт

ЄВРОПЕЙСЬКА АКАДЕМІЯ БЕРЛІНА
Bismarckallee 46/48
D-14193 Berlin-Grunewald (Берлін)
Т.: +49 30 8959510
eab@eab-berlin.eu
www.eab-berlin.eu